

שליחות במחתרת - חלקו החמישי של הסיפור החשוב ביותר שפורסם אי פעם במדינת ישראל

שפקידיו סירבו להתקשר עם המחתרת
הלאומנית האנטי-בריטית.

כשנואש ממגעו עם השלטונות, נתקל
בן-אפרים בקלמן כץ, צבר בן 49, לשע-
בר ממפקדי אצ"ל, שהגיע במיבצע פר-
טיזני, בעזרת נחמיה ארגוב ז"ל, לדויד
בן-גוריון. הסבר לו בפגישה אישית
ארוכה את פרשת המחתרת. כיגי ציווה
להזעיק מיד לירושלים את ראובן שי-
לוח, שהתייחס מהרגע הראשון באיבה
גלויה לרעיון כולו. לא הופיע לפגישה
עם ראשי המחתרת בעיר הניטרלית
ומגע בכוח מציון בן-אפרים לצאת ל-
פגישה עם. אחרי התערבות נוספת
של דויד בן-גוריון ומנהל משרד-החוץ
וולטר איתן, התקיימה פגישה עם ראשי
המחתרת בהשתתפות נציג ישראלי ב-
דרג נמוך, ולבסוף הוחלט לשגר את
מיכאל אסף (ימין) לפגישה נוספת*.

בארבעת הפרקים הראשונים של כת-
בה סנסציונית זו, שפורסמו בארבעת
הגליונות האחרונים של „העולם הזה“,
סיפר ציון בן-אפרים כיצד התקשרו עמו
בבגדאד, בסוף שנת 1948, ראשי מחתרת
עיראקית חדשה, שביקשה להיעזר ב-
ישראל כדי לגרש את הבריטים ואת
גורי אל-סעיד, ולמנוע את חדירת ה-
סובייטים. בן-אפרים תאר את פגישותיו
עם מנהיגי התנועה — ביניהם כמה מן
האישים החשובים ביותר בעיראק —
ואת שיחותיו עמם במשך כשנה וחצי,
בהן עמד על השקפת-עולמם ועל מימדי
המחתרת. בין השאר השתתף באסיפה
של 150 ראשי-תאים מחתרתיים בעיראק.

באוקטובר 1950 נשלח בן-אפרים על-
ידי המחתרת לבירתה של מדינה ניט-
ראלית, כדי לפתוח במגע עם נציגי
ישראל. אחרי שהציר הישראלי במקום
הודיע לבן-אפרים שלא ישתף פעולה
עם מחתרת, אלא ינהל משא-ומתן רק
עם נציגיה של ממשלה קיימת, נפגש
בן-אפרים עם כמה מראשי משרד-החוץ
ומשרד ראש-הממשלה, ביניהם יהושע
פלמון וגדעון רפאל. אך כבואו לי-
ראל נתקל בקיר אטום במשרד-החוץ.

בדברי הקדמתו לסידרה זו כתב אורי
אבנרי: „הייתי עד לפרשה זו משלב
מוקדם מאד... אני מוסר בזה את מ-
לת-הכבוד שלי שלפי מיטב ידיעותי כל
הכתוב בסידרה זו הוא אמת לאמיתה,
וכי ידועים לי השמות והפרטים שהיה
צורך להסוותם ולהעלימם כאן.“

מייכאל אסף בא, ראה והוכח של

מלכות, בשיתוף-פעולה עם אויביהם, שרותי-המודיעין של המערב. הם חששו אפילו שציון
נכלא, וכי חתימותיו על מכתביו נסחטו ממנו בעינויים.
בו בזמן בא שליח של משרד-החוץ אלי הביתה וקרא אותי באופן בהול למשה ששון,
„הערבים מסרבים לדבר עם אסף“, אמר לי מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד-החוץ,
וביקש שציון יריון אליהם מברק ויבקשם לשוחח עם אסף על כל הבעיות. כאורה ישראלי
התביישתי, העליתי לנגד עיני את מעמדו העלוב של שליח, מול הערבים המסרבים לדבר
עמו, סירבתי להתערב. אמרתי שאחרי ששליח התעלל כלכך בציון — עד כדי החרמת
דרכו, איום עליו במאסר בעון האשמה מבויימת בהברחת מטבע ואף החשדתו
קקמוניסט — אני מתבייש לפנות לציון
ולבקש ממנו טובה כזאת.

ששון הפציר בי להתעלם משיקולים אי-
שיים נוכח חשיבות הענין. כשפניתי לציון,
גבר בו הפטריוטיזם על הרגשת העלבון.
הוא הציע לטוס מיד בעצמו לעיר הניטרא-
לית. אך ששון הודיע שאין לו סמכות
להרשות טיסה זו, ביקש להסתפק במברק
ובמכתב שיימסרו לו, ושהוא עצמו ידאג

מאת קלמן כץ

להעברתם. היה מיקוח חריף על תוכן המכתב ועל אופן המשלוח. ששון חש שהערבים
לא יאמינו למברק סתמי, והוא רצה לשלוח את המכתב על-ידי בלדר מיוחד כאסמכתא
למהימנות המברק החתום בשם ציון.
היה זה מעמד מכביש מאד. אני חושב שגם משה ששון הרגיש במצב העלוב אליו הובא
באשמת שילוח, עת נאלץ לבקש חסדים מצד איש פרטי שאתמול ירדק בפניו. הוא הראה
את הערכתו בצורה עדינה: ציון נקרא לפתע למחלקת העליה, ושם הוחזרה לו תעודת-
המסע שלו.
אחרי שקיבלו את המכתב, הסכימו הערבים לפגישות נוספות עם אסף. לדברי אסף, הן
התקיימו באחריה לבבית, אולם ראשי המחתרת נהגו בהסתיונות בולטת ונהירו שלא
להיכנס לשום פרט מעשי — כגון מסירת פרטים נוספים על התפתחות המחתרת בעיראק,
על האישים שהצטרפו אליה, על הגורמים הנוספים הקשורים עמה ועל כל סבך הבעיות
הקשורות בהקמת בסיס צבאי ותעמולתי בישראל.
אסף ניצל את ההזדמנות ונסע לעיר הבירה של הארץ הניטראלית, שם שוחח עם הציר

עד לצאתו של מיכאל אסף לארץ הניטראלית, לא נאמר לנו מי השליח העומד להישגר.
הדבר נעשה כדי למנוע בעד אסף מלהיפגש לפני צאתו עם ציון בן-אפרים, האיש היחיד
שיכול היה לתת לו את התומר הרוש ואת ההדרכה החיונית לפגישה מוצלחת עם ראשי
המחתרת. היה זה צעד נוסף ראובן שילוח כדי לסלק את בן-אפרים ואותי מנישה
לענין, כדי להיפטר מהסדרתנו — ולו גם במחיר אפסרות של כשלון השליחות.
ברגע האחרון ניגשתי שוב לשילוח, והטחתי בפניו דברים חריפים. הסברתי לו כי עמדתו
גורמת מראש לכשלון המשא-ומתן, כי העדרו של בן-אפרים יעורר בלב הערבים חששות
כבדים, ויערער את אימונם בסוהר הכוננות של ממשלת ישראל. אמרתי לו שמוטב לסגור
את התיק מיד, מאשר לגרום בושת-פנים
לשליח היוצא בשם המדינה. „חבל על הר-
צאת הטיסה שלו“, קראתי.

שילוח ענה בצעקה כמעט היסטורית: „לא
אשאל אותך מה לעשות ואיך לעשותו“
אסף יצא לשליחותו באיחור רב. שילוח,
שחי בטיס סתמי מפני שירותי המודיעין
של מדינת המערב, הקפיד מאד ליצור הס-
האה מושלמת. שליחותו של אסף אורגנה
כמסע-השתלמות של קבוצת-עוזרים בחוף-לארץ. לכתבים שהשתתפו במסע זה לא היה
מושג על מטרת שליחותו האמיתית של אסף, אליו נלוו.

בעיר הניטראלית חיכתה לאסף אכזבה מעציבה. למרות החששות הכבדים בלבנו, עשינו
את הכל כדי להביא את ראשי המחתרת חזרה לאותה עיר. אומוגא ואבו-שוקרי נעזרו
לבקשתנו ובאו. הם חיכו לשליח למעלה מחודש. כשבא אסף סוף-סוף, הופתעו להיחכך
שהוא איש בלתי-רשמי, ושלא נלוו אליו שום נציגים מוסמכים של ממשלת ישראל.
אבו-שוקרי, פליט מארץ-ישראל, הכיר את מיכאל אסף עוד מלפני קום המדינה. הוא
העריך אותו כידען ובקי בבעיות הערבים, אך ידע שאינו איש פוליטי. לפיכך הגיע למסקנה
שלא היתה לממשלת ישראל כוונה לנהל משא-ומתן פוליטי רציני בדרג גבוה. על כך גורע
לנו מתוך חליפת-המכתבים המתמדת שקיימנו עם אבו-שוקרי ואומוגא.

הערבים חוששים מפני מלכות

* הערת העורך: לצערה של המערכת, חלה טעות באחד הפרקים הקודמים של סידרה זו.
באחד מביקוריו של בן-אפרים בקונסוליה הישראלית בארץ הניטראלית, ניגש אליו איש
שהציג את עצמו בשם אורן, ביקש ממנו דו"ח על פרשת המחתרת. בשעת עריכת סידרה זו
לפרסום, סברה המערכת שהמדובר במרדכי אורן, אסיר פראג. אולם בפגישה פנים אל פנים
שנתקיימה השבוע בין ציון בן-אפרים לבין מרדכי אורן, הוברר למעלה סכל ספק שאותו
איש לא היה אורן זה. בן-אפרים זוכר היטב את חזונו של האיש, וכעת נעשה מאמץ
לברר מי היה אותו אורן מסתורי.

שיחה הראשונה נפתחה בשאלת הנציגים הערביים: „איפה אחינו (ציון בן-אפרים)?“
וכשנתברר להם, לתדהמתם, כי אסף לא ראה את ציון מימיו, וכי לא ידע בכלל על
קיומו, סגרו את פיהם וסירבו בכלל לדבר עמו. יתכן כי חששו שמישהו טומן להם
* עד לפני שבועיים, כאשר נמסרו פרטי סידרה זו לכתבי העתונות היומית לענינים
ערביים. כמה מן הכתבים תאלו השתתפו אז במסע, גילו רק במאחר מה חיתה מטרתו
האמיתית.